

**Філософія Г. Сковороди: українська самобутність
в європейському контексті**

Олексій ІВАЩУК здобувач освіти

*Науковий керівник – Наталя БІЛЬЧУК, канд. філос. наук, доц.
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Григорій Сковорода, 300-ліття від дня народження якого відзначається на сьогодні, як відомо, завершує, а точніше – увінчує добу Бароко в українській культурі, літературі та філософській думці. Водночас він і нині «відчиняє» двері до давнього періоду української філософії, культури, мови, літератури тощо.

Творчість Г.Сковороди – не новина для пересічного українця, адже це традиційно «програмний», «шкільний» автор. Його вивчали у різні періоди і ХІХ, і ХХ ст. Він не був серед цензурованих чи замовчуваних митців і в радянському літературознавстві, а навпаки, зазнав значної інтерпретації в межах класової ідеології. У наш час Сковорода фігурує в найрізноманітніших контекстах: від зображення на банкнотах до «участі» в телевізійному шоу-проекті «Великі Українці». Так формується у свідомості наших сучасників уявлення і про давню культуру минулої України, і про феномен Сковороди загалом.

З впевненістю можна сказати, що український філософ мав чудову освіту та був добре обізнаний на трудах мислителів античного світу, доби Відродження і Нового часу, яких, до того ж, читав у оригіналі. Так, у своїх працях він часто цитує Епікура, Сенеку, Платона, Демокріта, Арістотель, Миколу Кузанського, Джордано Бруно, Декарта тощо.

У своїй філософській концепції Г. Сковорода відстоює ідеї пантеїзму. Бог і природа це єдине ціле: кожна людина має в собі Бога, він не існує поза людиною. Головна проблема філософії Сковороди - це проблема людини. Його філософія «практична», оскільки філософа цікавить передусім моральна проблематика. У центрі уваги філософії «мандрівного філософа» - релігійні і моральні проблеми. Г. Сковорода викладає їх мовою образів, символів, метафор. Методом розроблення цих проблем є пошук і протиставлення протилежностей, суперечностей, антитез. Для Г. Сковороди весь світ є просякненим протилежностями: життя - смерть, світло - тінь, безглуздя - мудрість, плач – сміх, безчестя - слава, лютість - милість, початок - кінець тощо. Все у світі рухається між протилежностями у колі («кільці»), початком якого є відпадання від Бога, а кінцем - повернення до нього.

Г. Сковорода не створив теоретично оформленого і систематизованого вчення. Свою філософію він розумів, як вміння жити у Богові, у гармонії з природою, у мирі з людьми і власною совістю. «Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, - то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце і є філософія», - стверджував Сковорода.

Найпотрібнішим для людини є щастя, «мир душевний». Воно доступне всім, полягає в пізнанні себе як образу Божого. «Поглянь у себе», тобто пізнай себе - це основний мотив філософії Сковороди.

На думку філософа, усе створене Богом, можна визначити як три світи:

- перший є загальний світ, «де живе усе породжене», «він складається із незчисленних світів, і є великий світ» - макрокосм;
- другий світ - це мікрокосм - світ людини;
- третій світ - символічний світ Біблії. Символи Біблії «ведуть думку нашу до розуміння вічної натури».

Кожен із трьох світів складається із двох «натур», має подвійну природу, одна з яких - видима (матеріальна), друга - невидима, тобто, божественна, - вважав Сковорода. Невидима натура і є Богом, який пронизує собою все суще.

На противагу раціоналізму XVIII ст. Сковорода створює самобутнє вчення про «серце» як осереддя глибин людської душі. Як писав Василь Кремень: «У Г. Сковороди «філософія серця» є ствердженням нового підходу до розуміння людини, сенсу її буття і призначення у світі». Серце - це «безодня» людини, через яку відкривається божественна «безодня». Серце, а не розум, виступає джерелом почуттів і думок, засобом пізнання. В ньому поєднуються розум, воля, почуття, віра. Етичне вчення Г. Сковороди спрямоване на пошук шляху, що веде до щастя, до любові, до уподобання Богу. Етичним ідеалом Сковороди є ідеал нерівної рівності в тому сенсі, що усі люди рівні перед Богом, але разом з тим вони є нерівними, тому що мають різну натуру. Метою всіх людей є наближення до Бога, отримання вищого блаженства.

Література

Кремень В.Г. Філософія Григорія Сковороди у контексті людиноцентризму // Вісник НАПН України, 2022, 4(2)